

Polscy absolwenci i pracownicy Instytutu Weterynaryjnego w Charkowie na przełomie XIX i XX wieku

Jarosław Sobolewski¹, Lubow Żwanko², Dmytro Kibkało³

z Katedry Ochrony Zdrowia Publicznego i Dobrostanu Zwierząt Instytutu Medycyny Weterynaryjnej Wydziału Nauk Biologicznych i Weterynaryjnych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu¹, Centrum Muzealnego Zakładu UNESCO, Wydziału Zarządzania, Administracji i Prawa Państwowego Uniwersytetu Biotechnologicznego w Charkowie² oraz Zakładu Chorób Wewnętrznych i Diagnostyki Klinicznej Zwierząt Wydziału Medycyny Weterynaryjnej Państwowego Uniwersytetu Biotechnologicznego w Charkowie³

Temat szkolnictwa weterynaryjnego w Charkowie i udziału w nim Polaków jest szeroki i opracowany w ograniczonym stopniu (1, 2). Początki polskiego szkolnictwa weterynaryjnego związane są, wg wszystkich badaczy przedmiotu, z Grodnem, Wilnem, Warszawą i Lwowem. W pracach wielu wybitnych polskich przedstawicieli nauk weterynaryjnych pojawia się Charków jako miejsce ich edukacji lub pracy. Głębsza analiza tematu prowadzi do refleksji, że grupa polskich lekarzy weterynarii (i nie tylko) związanych z tym ośrodkiem naukowym wniosła znaczący wkład w rozwój polskiej i ukraińskiej weterynarii, a także kształtowania wspólnej historii Ukraińców i Polaków w okresie bezpieczeństwa obu narodów.

Światową kolebką szkolnictwa weterynaryjnego była Francja, powstała tam w 1762 r. szkoła w Lyonie, której założycielem był Claude Bourgelat (3). Zainteresowanie kształceniem osób zajmujących się ochroną zdrowia zwierząt było widoczne w tym czasie również w Polsce. Sejm w 1768 r., uchwalając erygowanie w Warszawie Akademii Lekarskiej, określił także jej zadania w zakresie nauk związanych z lecznictwem zwierząt. Już w 1775 r. podskarbi Wielkiego Księstwa Litewskiego – Antoni Tyzenhaus – podjął działania zmierzające do utworzenia szkoły weterynaryjnej. W tym celu sprowadził z Lyonu profesora Jana Emmanuela Giliberta, który ok. 1780 r. próbował stworzyć szkołę medyczną i weterynaryjną. Ponieważ brakuje jednoznacznych dowodów na to, że uruchomiono tu kursy weterynaryjne, określa się ją jako „rzekomą szkołę weterynaryjną w Grodnie” (4, 5).

Powołana 14 października 1773 r. Komisja Edukacji Narodowej w planach rozbudowy szkół niezbędnych do funkcjonowania kraju umieściła utworzenie w Wilnie szkoły weterynaryjnej. Z ramienia tej Komisji w roku 1794 do Wiednia udał się prof. Stanisław Bonifacy Jundziłł, który miał zapoznać się z organizacją istniejącej tam od 1777 r. placówki. Niestety wydarzenia prowadzące do upadku państwa polskiego zamknęły możliwość utworzenia szkoły weterynaryjnej (6).

Do roku 1823 nauczanie weterynarii, w bardzo ograniczonym zakresie, prowadziły Katedry Bydłego Leczenia wybranych wydziałów lekarskich. Na taką właśnie katedrę Uniwersytetu Wileńskiego powołany został 8 sierpnia 1804 r. Ludwik Bojanus. Został on mianowany profesorem weterynarii i w 1806 r. rozpoczął szkolenie studentów medycyny w kierunku zwalczania chorób zakaźnych zwierząt oraz w kierunku administracji weterynaryjnej.

Polish graduates and employees of the Kharkiv Veterinary Institute at the turn of the 20th century

Sobolewski J.¹, Żwanko L.², Kibkało D.², Faculty of Biological Sciences and Veterinary Medicine, Nicolaus Copernicus University in Toruń¹, State Biotechnological University in Kharkiv²

The onset of veterinary education in the Polish territories took place in the first half of the 19th century. Vilnius and the educational institutions located there played a major role in this respect. The founder of Polish veterinary education was Ludwik Bojanus. Veterinary education in Vilnius, has continued, at various levels, until 1842, when the veterinary department at the Medical and Surgical Academy, at the request of Tsarist officials hostile to any manifestations of Polishness, was closed down. A similar fate befell the institution located in Buraków near Warsaw. This forced Polish scientists, as well as young people interested in veterinary profession, to look for alternatives. One of the choices was Kharkiv, where the foundations of animal treatment had been built since the early 19th century. A special feature for the development of veterinary medicine in Kharkiv was the fact that on 1 August 1851, in accordance with the highest imperial decree, an independent educational institution, the Kharkiv Veterinary School, which had existed at the University since 1838, was established on the basis of the Practical Veterinary School, which in 1873 was transformed into a scientific and teaching institution, namely the Veterinary Institute. From the beginning of the Practical Veterinary School, i.e. from 1838, Polish scientists connected with veterinary medicine contributed to its formation.

Keywords: history of veterinary medicine, Kharkiv, Veterinary Institute in Kharkiv.

Działalność ta doprowadziła do przygotowania programu szkoły weterynaryjnej, która ostatecznie powołana została w 1823 r., a 15 września 1823 r. zaczęła oficjalnie działać (3, 5, 6). Pierwszy okres edukacji weterynaryjnej można nazwać okresem szkół zawodowych, które z uczelniami wyższymi, zarówno w rozumieniu ówczesnym, jak i współczesnym, miały niewiele wspólnego. Wspomniana placówka w Wilnie, nazwana Instytutem Praktycznej Weterynarii, działała w latach 1823–1831 i przez historyków nazywana jest pierwszą szkołą wileńską. Wybuch powstania listopadowego i jego klęska przyczyniły się do zamknięcia szkoły w 1831 r. Rok później powołano oddział weterynaryjny w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie (tzw. druga szkoła wileńska), który funkcjonował przez 10 lat (1832–1842). Spośród wybitnych absolwentów tej placówki należy wymienić Napoleona Halickiego – późniejszego profesora i dyrektora Szkoły Weterynaryjnej w Charkowie, czy też Edwarda Ostrowskiego – założyciela

i dyrektora Szkoły Weterynaryjnej w Warszawie, a także profesora Szkoły Weterynaryjnej w Charkowie. Szkołę zamknięto w roku 1842 na wniosek urzędników wrogo nastawionych do wszelkich przejawów polskości (6).

Praktycznie równoległe do tworzenia wileńskiej weterynarii, bo w roku 1824, powołano do życia Instytut Weterynarii, zwany też Szkołą Weterynarii w Instytucie Agronomicznym w Burakowie pod Warszawą, który działał do 1831 r. Placówka miała charakter niższej szkoły praktycznej, której zadaniem było przygotowanie przede wszystkim kadr weterynaryjnych dla wojska. Rada Administracyjna Królestwa Polskiego powołała 21 stycznia 1840 r. Szkołę Weterynarzy w Warszawie, w której działalności możemy wyróżnić dwa okresy: polski, w latach 1840–1873, i rosyjski – przypadający na lata 1874–1915 (5, 7, 8).

W 1842 r. Szkoła Weterynaryjna działająca przy Uniwersytecie Wileńskim została ostatecznie zlikwidowana, a Szkoła w Warszawie, pod naciskami zaborcy, została zrusyfikowana. W związku z tym warszawska uczelnia utraciła dla polskiej młodzieży atrakcyjność ostoju polskości. Młodzież z równym skutkiem mogła studiować w innych miastach imperium Romanowych, a jednym z powodów wyboru Charkowa były niższe koszty utrzymania w prowincjonalnym mieście (2, 6). Losy personelu szkół wileńskiej i warszawskiej po ich zamknięciu były różne. Część osób przeniósł się do ośrodków uniwersyteckich działających na terenie ówczesnej Rosji (Petersburg, Dorpat) lub innych zaborców (Wiedeń, Berlin). Nazwiska polskie są jednak przede wszystkim związane z jedną ze starszych uczelni weterynaryjnych funkcjonujących na terenie Imperium Rosyjskiego – szkołą w Charkowie (1, 6).

Od początku XIX stulecia Charków stał się jednym z pierwszych miast Imperium Rosyjskiego, w którym zbudowano podstawy leczenia zwierząt, ponieważ w otwartym w 1805 r. uniwersytecie, na podstawie zatwierdzonego rok wcześniej statutu, na Wydziale Medycznym została powołana do życia Katedra Leczenia Zwierząt.

Instytut Weterynarii w Charkowie (przełom XIX i XX wieku)

Źródło: <https://n-slovo.com.ua/wp-content/uploads/2020/07/02>

W tym miejscu warto przytoczyć, że jej kierownikiem był jeden z pierwszych niemieckich profesorów nauk weterynaryjnych – Franc Pilger (1761–1828), zaproszony do Charkowa przez kuratora Charkowskiego Okręgu Edukacyjnego hrabiego Seweryna Potockiego. To właśnie Pilger opracował prawdziwie pionierski dla Imperium Rosyjskiego projekt powstania Instytutu Weterynaryjnego, który później zrealizowali polscy profesorowie Karol Wiśniewski, Napoleon Halicki i Jerzy Poluta (9).

Szczególną cechą rozwoju weterynarii w Charkowie był fakt, że 1 sierpnia 1851 r., zgodnie z najwyższym zarządzeniem cesarskim, na bazie istniejącej od 1838 r. przy Uniwersytecie Praktycznej Szkoły Weterynaryjnej, powstała samodzielna placówka edukacyjna – Charkowska Szkoła Weterynaryjna, która w 1873 r. została przekształcona w placówkę naukowo-dydaktyczną, a mianowicie Instytut Weterynaryjny (2). Od początków funkcjonowania Praktycznej Szkoły Weterynaryjnej, czyli od 1838 r., wkład w jej kształtowanie wnieśli polscy naukowcy związani z medycyną weterynaryjną. Na potrzeby tej publikacji chcielibyśmy podzielić te osoby na dwie grupy – twórców szkoły oraz jej absolwentów. Pierwszą grupę stanowili pionierzy weterynarii w Charkowie, wśród których znalazły się następujące osoby: Karol Klaudiusz Wiszniewski (Wiśniewski), Napoleon Halicki, Jerzy Fortunat Witowicz, Edward Ostrowski, Marcjań Żórawski, Michał Dobrogórski, Jerzy Poluta i Jan Gordziałkowski (1, 2).

Obecność Polaków w Szkole Weterynaryjnej w Charkowie zapoczątkował Karol Klaudiusz Wiszniewski, który już w 1837 r. objął Katedrę Weterynarii na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu po prof. Fryderyku Pilgerze. W 1839 r. został powołany na stanowisko profesora zwyczajnego i dyrektora nowo powstałej Praktycznej Szkoły Weterynaryjnej przy Uniwersytecie, które zajmował do przejścia na emeryturę (1848 r.). W tym okresie prowadził zajęcia (wykłady i ćwiczenia) ze wszystkich dziedzin weterynarii: zooanatomii, zoofizjologii, zoopatologii, eksterieru, weterynarii sądowej, chirurgii, położnictwa, chorób zakaźnych. W swoim dorobku piśmienniczym zostawił kilka prac dotyczących w szczególności księgosuszu oraz opis Zakładu Weterynaryjnego Uniwersytetu Charkowskiego w 1840 r. (2).

Jeszcze w okresie pracy Wiszniewskiego na uniwersytecie przybył Napoleon Halicki (1818–1881). Urodzony w Wilejce, uzyskał stopień lekarza weterynaryjnego I klasy w 1837 r. w Wilnie, a rok później stopień lekarza w Charkowie i zaangażowany został do pracy w powstającej w tym czasie Praktycznej Szkole Weterynaryjnej. Halicki wykładał w szkole zochirurgię i farmakognozję, był prokuratorem przy prof. Wiszniewskim, a po jego odejściu w 1848 r. prowadził wykłady weterynarii dla medyków. Gdy w 1851 r. szkoła praktyczna została przemianowana na uczelnię, Halicki został jej pierwszym dyrektorem i prowadził ją do 1868 r. Jego szeroki krąg zainteresowań naukowych obejmował m.in. badania nad szczepieniami przeciwksięgosuszowymi.

Pracę Halickiego jako dyrektora jeden z jego następców na tym stanowisku, prof. Arkadiusz Rajewski,

podczas uroczystości 50-lecia uczelni charkowskiej scharakteryzował tymi słowami:

W ciągu 17 lat dyrektor Halicki nie tylko podtrzymał uczelnię, ale i potrafił zdobyć dla niej popularność tak w Rosji, jak i za granicą, dokąd był niejednokrotnie delegowany. Naprawdę można powiedzieć, że tylko dzięki niemu uczelnia weterynaryjna była uchroniona od rozbitcia w ciągu pierwszych lat egzystencji.

Był aktywny na polu naukowym, publikował, uczestniczył w wielu spotkaniach naukowych. Na uwagę zasługuje jego udział w dwóch pierwszych międzynarodowych kongresach weterynaryjnych – w Hamburgu i w Wiedniu (1863–1865) oraz na międzynarodowych konferencjach poświęconych zagadnieniom księgosuszu (2).

Jerzy Poluta, towarzysz pracy Halickiego, przeniósł się do Charkowa w 1839 r. i w ciągu 58 lat przeszedł wszystkie szczeble kariery: od studenta w Praktycznej Szkole Weterynarii do profesora w Instytucie Weterynaryjnym. W latach 1844–1851 pełnił funkcję kierownika Katedry Fizjologii i Farmakologii, później Katedry Fizjologii i Zooterapii Ogólnej, następnie uzyskał tytuł adiunkta Charkowskiej Szkoły Weterynaryjnej, prowadził kursy farmakologii, zoofizjologii i terapii ogólnej. W 1859 r. otrzymał stanowisko profesora zwyczajnego na tej uczelni. Poluta był człowiekiem o bardzo szerokiej wiedzy, fenomenalnej pamięci, władającym kilkoma językami, dziwkami i oryginałem. Współpracował z wieloma uczonymi charkowskimi, pomagał im w pracach, sam mało publikując i nie troszcząc się o to, aby w publikacjach nazwisko jego było wzmiankowane. W 1867 r. uczestniczył w III Międzynarodowym Kongresie Weterynaryjnym w Zurychu. W 1887 r. zainicjował w Charkowie komitet do zwalczania cholery. Warto dodać, że Jerzego Polutę łączyły bliskie stosunki z Dymitrem Mendelejewem, który często powoływał się na jego chemiczne i farmakologiczne eksperymenty. Jerzy Poluta zmarł 15 kwietnia 1897 r. Petersburski „Kraj” 27 kwietnia 1897 r. tak pisał o charkowskim uczonym:

*Dnia 15 kwietnia, po kilkudniowej chorobie, zakończył życie zasłużony profesor charkowskiego instytutu weterynaryjnego, magister dr G. Poluta. Zmarły należał do nielicznego dzisiaj zastępu wychowanków b. wileńskiej wszechnicy. Był to człowiek ogromnej erudycji i pracy. Umysł jego światły i wszechstronny do późnej starości zachował żądzę wiedzy i chęć szukania nowych torów (2, 10).**

W związku z reorganizacją szkoły charkowskiej w 1851 r. do pracy jako wykładowca został zaproszony kolejny Polak – Jerzy Fortunat Witowicz, który wcześniej wykładał hodowlę, zoohigienę, pokroj zwierząt, naukę kucia i weterynarię sądową na Wydziale Weterynaryjnym Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie. W 1853 r. profesor Witowicz, jak zaznaczono w jubileuszowym wydawnictwie z okazji 50-lecia Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego, nagle zmarł (11).

Profesor Witowicz był znany z tego, że już w tamtych czasach jeździł ze studentami w teren, co było dla młodych adeptów weterynarii okazją do zdobycia ważnych doświadczeń zawodowych oraz wdrażało ich do rejestrowania w dzienniku szpitala chorób epizootycznych. Działalność trzech wyżej wspomnianych profesorów Polaków tak podsumował Konrad Millak:

Pierwszymi profesorami na wszystkich istniejących wówczas trzech katedrach uczelni charkowskiej w ciągu szeregu lat byli 3 Polacy: Halicki, Poluta i Witowicz. Położyli oni fundamenty pod uczelnię, która w toku swego rozwoju stała się jedną z najlepiej postawionych w b. Imperium Rosyjskim (1, 2, 10).

W grudniu 1853 r. do Charkowa przybył Edward Ostrowski, osoba o ugruntowanej naukowej pozycji wśród polskich lekarzy weterynarii. Należy przypomnieć, że opracował on w 1844 r. pierwszą polską ustawę weterynaryjną, jaką była *Ustawa policji weterynaryjnej, czyli przepisy, mające na celu zapobieganie i uśmierzenie chorób zaraźliwych panujących między zwierzętami domowymi*. W Charkowie wykładał patologię, terapię, weterynarię sądową i prowadził klinikę terapeutyczną. W tym okresie napisał większość ze swoich 32 prac naukowych. W roku 1855, zgodnie z rozporządzeniem imperialnego ministra edukacji narodowej Awrama Norowa, został kierownikiem kilkumiesięcznej ekspedycji na stopy kazachskie. Jej owocem było „cenne sprawozdanie” – *Podróż do wewnętrznej Ordy Kirgisko-Kazachskiej w celu weterynaryjnym*, opublikowane w roku 1859 w języku rosyjskim w Sankt Petersburgu (12).

W 1873 r. uczelnia charkowska została przemianowana na Instytut, co w ówczesnej nomenklaturze wyższych uczelni rosyjskich stanowiło poważny awans. Już w Instytucie wykładał Marcjjan Żórawski (1848–1932). W 1874 r. został, w ramach akcji rusyfikacji i związanego z tym zastępowania polskich nauczycieli nauczycielami rosyjskimi, przeniesiony służbowo z Warszawy do Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego. Prowadził w Charkowie wykłady – początkowo na stanowisku docenta, a następnie na stanowisku pełniącego obowiązki profesora nadzwyczajnego (10).

Specjalną kartę w historii polskiego wkładu do rosyjskiej nauki weterynaryjnej zapisał Leon Cienkowski, mikrobiolog, botanik, bakteriolog, podróżnik, uczonego teoretyk, uczonego praktyk, utalentowany dydaktyk, jeden z najwybitniejszych ówczesnych protistologów, zajmujący czołowe miejsce w gronie polskich naukowców działających w okresie zaborów. Jednym z jego głównych osiągnięć było uzyskanie na terenie Imperium Rosyjskiego, właśnie w murach Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego, szczepionki przeciw węglikowi (dokonał tego niezależnie od Louisa Pasteura). „Wakcyna Cienkowskiego” stała się jedną z pierwszych szczepionek stosowanych nie tylko w weterynarii, ale także w medycynie ówczesnej Europy Wschodniej (13).

Oprócz wykonywania pracy naukowej Leon Cienkowski brał czynny udział w życiu społecznym

* Zachowano pisownię oryginalną.

Charkowa, był członkiem Towarzystwa Medycznego, na którego posiedzeniach wygłaszał referaty i wykłady. Uczestniczył w zwalczaniu epidemii, w 1887 r. prowadził w owym czasie skomplikowane badania sanitarno-biologiczne wodociągu charkowskiego. Badania te stały się ostatnią pracą naukową uczonego, ponieważ w tym samym roku zachorował na nieuleczalną chorobę. Za swoją działalność na rzecz rozwoju miasta został uznany (tak samo jak polski lekarz i filantrop Władysław Frankowski) za jedną z najwybitniejszych postaci publicznych zasługujących na szczególne uszanowanie (14). Poza zasługami naukowymi pozostawił po sobie następcę, swojego studenta, który odcisnął piętno na współczesnej polskiej nauce weterynaryjnej, a także na organizacji wyższego szkolnictwa weterynaryjnego w Polsce (2, 10). Tym studentem był zasłużony lekarz weterynarii, bakteriolog, epizootolog, współtwórca polskiego przemysłu bioweterynaryjnego, prof. Jan Gordziałkowski (1862–1944). Droga życiowa Jana Gordziałkowskiego była związana z Charkowem w latach 1884–1888, 1891–1896, 1907–1917 (15).

Urodzony na Mohylewsczyźnie, studiował weterynarię w Charkowie, gdzie w 1888 r. uzyskał dyplom lekarza weterynarii. Pracował z Cieńkowskim nad produkcją szczepionki przeciwwąglikowej, a także prowadził akcję szczepień na Syberii i nad Donem. W 1907 r. został mianowany profesorem chorób zakaźnych zwierząt domowych i kierownikiem kliniki w Instytucie Weterynaryjnym w Charkowie. Katedrę prowadził do 1919 r. Jan Gordziałkowski w 1919 r. powrócił do Polski, gdzie pracował jako profesor i organizator Wydziału Weterynaryjnego Uniwersytetu Warszawskiego, był pierwszym dziekanem tego Wydziału. Jednak przed misją tworzenia Wydziału Weterynaryjnego prof. Jan Gordziałkowski zaangażował się w walkę z księgosuszem bydła. Zorganizował stację przeciwksięgosuszową w Brześciu nad Bugiem oraz produkcję surowicy przeciwksięgosuszowej w Michałowce k. Puław, gdzie następnie zorganizował również produkcję surowicy przeciw pomorowi świń. Dodać należy, że firma w tym miejscu funkcjonuje do dziś (16). W roku 1920 powierzono profesorowi urząd kuratora, a następnie przewodniczącego komisji organizacyjnej studium weterynaryjnego przy Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego. W 1927 r. studium przekształciło się w samodzielny Wydział Weterynaryjny, którego prof. Gordziałkowski został pierwszym dziekanem. Prowadził wykłady z chorób zakaźnych zwierząt domowych, ponadto wykładał propedeutykę i historię medycyny weterynaryjnej. Od początku II wojny światowej przebywał w okupowanej Warszawie. Podczas powstania warszawskiego, wyrzucony z mieszkania przez żołnierzy niemieckich, wskutek nieludzkich warunków okupacyjnych znalazł się w szpitalu, gdzie zmarł 24 września 1944 r. Został pochowany w Warszawie na cmentarzu Stare Powązki. Profesor Jan Gordziałkowski należy do najwybitniejszych absolwentów Instytutu Weterynarii w Charkowie, a niewątpliwie jest najwybitniejszym polskim absolwentem tej uczelni (2, 9, 17).

Poza nim w historii polskiej medycyny weterynaryjnej zapisało się jeszcze kilkanaście osób

związanych z tą placówką. Wśród nich znajduje się Robert Kunicki (1880–1914). Studiował weterynarię w Charkowie, gdzie w 1904 r. uzyskał stopień lekarza weterynarii, został asystentem w Zakładzie Mleczarstwa Instytutu Charkowskiego i specjalizował się w zakresie mleczarstwa i nauki o żywieniu zwierząt. Współpracował z prof. Iwanowem nad sztucznym unasienianiem i organizował pierwsze w Rosji kursy kontrolerów obór. Dał się poznać jako doskonały dydaktyk i wykładowca, był entuzjastycznie oceniany przez swych uczniów. W 1913 r. przeniósł się na katedrę do Akademii Rolniczej w Dublinach. Zginął podczas pierwszej wojny światowej (30 października 1914 r.) pod Mołotkowem (1, 2, 9, 11).

Odzyskanie przez Polskę w 1918 r. niepodległości niosło za sobą konieczność odbudowy struktur państwowych, w tym administracji weterynaryjnej. Na podstawie wykazów lekarzy weterynarii na terenach dawnych trzech zaborów pracowało w 1918 r. przeszło 900 przedstawicieli tej profesji, z czego ok. 50 osób było absolwentami Charkowskiego Instytutu Weterynarii (3). Kluczowym działaniem dla młodej polskiej państwowości było kształcenie kadr. Ogromne zasługi na tym polu miał wspomniany wcześniej student prof. Leona Cieńkowskiego – prof. Jan Gordziałkowski, jeden z założycieli Wydziału Weterynaryjnego na Uniwersytecie Warszawskim.

Kolejna osoba to Lucjan Dobrzański (1872–1934), wykładowca i dziekan Wydziału Rolniczego Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w latach 1923–1926 w Warszawie, który studia weterynaryjne ukończył w Charkowie w 1896 r. (18).

Innym ważnym miejscem działania była Wojskowa Służba Weterynaryjna, której głównymi zadaniami była ochrona stanu zdrowotnego zwierząt używanych w wojsku oraz nadzór nad higieną produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych na potrzeby wojska. Na stanowisku oficera w Wojsku Polskim służbę pełnił płk lekarz weterynarii Feliks Rozwadowski, który ukończył studia weterynaryjne w Charkowie w 1900 r. Na wschodzie Rzeczypospolitej w charakterze liniowego lekarza weterynarii pełnił funkcję kolejny absolwent uczelni charkowskiej, Antoni Spryszewski (1, 3, 10).

Ważnym pionem w działalności weterynaryjnej był i jest nadzór sanitarny nad żywnością pochodzenia zwierzęcego. I tu absolwenci charkowskiej uczelni weterynaryjnej zaznaczyli swoją obecność. W Wilnie po 1930 r. funkcję asystenta rozpoznawczego pełnił lekarz wet. Grzegorz Białogurski, absolwent charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego z roku 1912. Inspektorami weterynaryjnymi w tym okresie byli: Marek Niechrebecki i Marek Pęski (9, 19). Pierwszy z nich urodził się w 1888 r. i po ukończeniu studiów w Charkowie w 1915 r. pełnił funkcję inspektora miejskiego w Łodzi. Natomiast Marek Pęski urodził się w 1882 r., a studia weterynaryjne w Charkowie ukończył w 1911 r. Został skierowany do Brześcia nad Bugiem, gdzie mianowano go inspektorem weterynaryjnym w Urzędzie Wojewódzkim. W latach 30. ub. wieku przeniesiony został na stanowisko naczelnika Wydziału Weterynaryjnego Województwa Warszawskiego. Zginął 15 sierpnia 1944 r. w czasie bombardowania Warszawy (9, 19).

VI Konferencja Weterynaryjna
Choroby Zwierząt Małych i Egzotycznych

30.09-01.10.2023
Focus Hotel
Łódź Łąkowa 23/24

Pod Honorowym Patronatem Prezesa Krajowej Izby Lekarsko-Weterynaryjnej
i Prezydent Miasta Łodzi

NAUKA – PRAKTYCE

WARSZTATY
29.09.2023

DIAGNOSTYKA OWULACJI U SUK Z WYZNACZENIEM
NAJLEPSZEGO MOMENTU KRYCIA

SESJA I

CHOROBY ZWIERZĄT EGZOTYCZNYCH:
NOWOCZESNE TECHNIKI DIAGNOSTYCZNE.

30.09.2023 Cz. I

- * Nowe spojrzenie na PDD u papug.
- * Wybrane choroby wirusowe u gadów - aktualna sytuacja epidemiczna oraz postępowanie.
- * Nowe spojrzenie na żywienie królików.
- * Choroby tarczycy u kawii domowych.
- * Prawo dla praktyków - rola lekarza weterynarii w ochronie gatunków zagrożonych. CITES. Zwierzęta niebezpieczne i inwazyjne.

01.10.2023 Cz. II

- * Zastosowanie endoskopii w diagnostyce zwierząt egzotycznych.
- * Zastosowanie CBCT w diagnostyce stomatologicznej gryzoni i zajęczaków.
- * Wykorzystanie badań hematologicznych w diagnostyce ptaków.
- * USG jamy brzusznej zwierząt egzotycznych.

SESJA II

CHOROBY MAŁYCH ZWIERZĄT:
PATOLOGIE W ROZRODZIE PSÓW I KOTÓW.

30.09.2023 Cz. I

- * Fizjologia cyklu płciowego suk i kotek i wyznaczanie optymalnego terminu krycia.
- * Diagnostyka cytologiczna, ustrasonograficzna i endokrynologiczna w rozrodzie - trudności interpretacyjne.
- * Biomarkery w rozrodzie.
- * Sztuczna inseminacja i konserwacja nasienia.
- * Fizjopatologia i prowadzenie ciąży: minitorowanie ustrasonograficzne ciąży i wyznaczanie terminu porodu.
- * Cięża rzekoma (urojona) oraz zaburzenia laktacji u suk i kotek - różnice gatunkowe.
- * Wady i zalety owariohisterektomii u suk i kotek.
- * Choroby pochwy u suk i kotek.

01.10.2023 Cz. II

- * Poporodowe choroby u suk i kotek w świetle różnic gatunkowych.
- * Wpływ czynników zakaźnych na rozród kotów.
- * Komplikacje porodowe i cesarskie cięcie u suk i kotek.
- * Ważniejsze diagnostyczne i terapeutyczne aspekty neonatologii.
- * Jak diagnozować niepotność u kotek? Nowotwory jąder u psów i kotów - przyczyny, rozpoznanie, leczenie.

MIEJSCE:

Focus Hotel
Łódź
Łąkowa 23/25

ORGANIZATOR
www.izbalodz.pl

Kontakt: forvet@izbalodz.pl

tel. 571416993 tel. 887888750
www.konferencjafortvet23.syskonf.pl

Najliczniejszą grupę absolwentów szkoły w Charkowie stanowili „szeregowi” lekarze weterynarii, działający w zakresie wolnej praktyki. Pionierem prac w zakresie pielęgnacji i żywienia psów był dr Maksymilian Łąbędź (1886–1940) praktykujący w Warszawie, który w 1909 r. ukończył Charkowski Instytut Weterynaryjny. Uczestniczył w I wojnie światowej. Od 1919 r. pracował jako lekarz w Szpitalu Koni w Warszawie. W 1925 r. obronił pracę doktorską na Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie. Następnie przez kolejne lata mieszkał w Warszawie, gdzie został mianowany majorem rezerwy Wojska Polskiego. Został odznaczony Orderem Odrodzenia Polski i Złotym Krzyżem Zasługi. Po wybuchu II wojny światowej został aresztowany i osadzony w Starobielsku, ostatecznie przewieziony do Charkowa i tam zamordowany w kwietniu 1940 r. (3, 9, 20).

Julian Roman Madejczyk ukończył studia w 1909 r. i przeniósł się do Piotrkowa Trybunalskiego, gdzie został zatrudniony na stanowisku powiatowego lekarza weterynarii.

Warto wspomnieć Antoniego Leparskiego (1874–1944), lekarza weterynarii, wybitnego działacza gospodarczego i publicystę ekonomicznego, który został rozstrzelany na terenie Teatru Wielkiego w Warszawie w czasie powstania 1944 r. Studiował w Instytucie Weterynaryjnym w Charkowie oraz w Petersburgu. W latach 1899–1914 pracował jako lekarz weterynarii Okręgu Zamujskiego Straży Pogranicznej. Uczestniczył po stronie rosyjskiej w wojnie rosyjsko-japońskiej oraz w I wojnie światowej. W 1919 r. ostatecznie powrócił do ojczystego kraju, gdzie służył w Korpusie Oficerów Lekarzy Weterynaryjnych w randze podpułkownika rezerwy. Wydał szereg publikacji książkowych, w tym zastępującą na szczególne uznanie, wydaną w Warszawie w 1920 r. książkę pt.: *Jak zbudować Polskę silną i szczęśliwą* (21).

Inną ciekawą postacią wywodzącą się z Instytutu Weterynarii był jego absolwent z 1906 r., Stefan Piotrowski, późniejszy poznański lekarz weterynarii i działacz Narodowej Demokracji. Już w czasie nauki gimnazjalnej za udział w tajnej organizacji został aresztowany i skazany na więzienie oraz wydalenie z gimnazjum. W czasie I wojny światowej służył w randze kapitana w armii niemieckiej, jednak po wybuchu powstania wielkopolskiego wstąpił do armii powstańczej. Od 1921 r. pełnił funkcję zawodową jako lekarz weterynarii w Poznaniu. Był uważany za jednego z najlepszych praktyków w tym regionie. W 1925 r. na Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie uzyskał stopień doktora. W okresie międzywojennym dr Piotrowski prowadził szeroką działalność polityczną i społeczną. Był radnym miasta Poznania i ławnikiem do spraw kultury i sztuki w magistracie poznańskim. Nie zaprzestał również podobnej działalności w czasie II wojny światowej. Za działalność patriotyczną został 18 stycznia 1941 r. aresztowany przez Niemców. Więziono go – kolejno – w Poznaniu, we Wronkach, w Zgorzelcu i Berlinie. Ostatecznie został ścięty toporem w Plötzensee k. Berlina 20 marca 1942 r. (19).

Już po odzyskaniu niepodległości przez Polskę studia weterynaryjne w Charkowie w 1919 r. ukończył

Władysław Sarnowiec. Był to jeden z ostatnich polskich absolwentów charkowskiej uczelni. W Charkowie był świadkiem przewrotu bolszewickiego w październiku 1917 r. (9, 19).

Jak widać, zarówno kadra naukowa, jak i absolwenci weterynarii charkowskiej odcisnęli mocne piętno zarówno na naukach weterynaryjnych, jak i na działalności społecznej w okresie zaborów, a także po odzyskaniu niepodległości. Instytut Weterynaryjny w Charkowie w pewnym momencie był jedną z kluczowych uczelni kształcących polskich lekarzy weterynarii.

Piśmiennictwo

1. Millak K.: Polacy w nauce i służbie weterynaryjnej u obcych. *Kwart. Hist. Nauki Techn.* 1957, 301, 293.
2. Żwanko L., Kibkało D., Prychodko T., Prychodko J., Borodaj I., Bezugłyj M., Szczerbak O.: Polacy – twórcy weterynarii na terenach Ukrainy Wschodniej (XIX – początek XX wieku): w 170. rocznicę powstania Szkoły Weterynaryjnej w Charkowie. *Med. Weter.* 2021, 77 (3), 160–164.
3. Perenc A.: *Historia lecznictwa zwierząt w Polsce od czasów najdawniejszych do 1919 roku*. Wydanie II. Poprawione i uzupełnione przez K. Millaka, Wrocław – Warszawa 1958.
4. Perenc A.: Czy istniała szkoła weterynaryjna w Grodnie. *Przegląd Weterynaryjny* 1928, 7, 361.
5. Judek J.: Historia szkolnictwa weterynaryjnego w Polsce do roku 1939. *Życie Wet.* 2021, 96 (5), 351–362.
6. Bernacki Z., Sobolewski J.: *Medycyna weterynaryjna od Wilna do Torunia*. Monografia. W druku.
7. Akta Szkoły Weterynarii w Burakowie pod Warszawą T. 1, Oryginalne i uwierzytelnione kopie dokumentów osobistych i zaświadczeń zawodowych Szkoła Weterynarii (Buraków), <https://polona.pl/preview/17aa8a76-00d9-4b84-a948-a11f85cdee5e> (dostęp 31 maja 2023).
8. Perenc A.: W sto dwudziestą piątą rocznicę otwarcia wileńskiej uczelni weterynaryjnej. *Med. Weter.* 1948, 870.
9. Zhvanko L., Kibkało D.: “Ingenious Veterinarian and Physician” Franz Pilger (1761–1828): an Odyssey of Life. *Journal of the American Historical Society of Germans from Russia*. 2021, 44 (4), 12, 17.
10. Millak K.: *Słownik polskich lekarzy weterynaryjnych biograficzno-bibliograficzny. 1394–1918*. Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Lublin 1963, 63–65.
11. Kratkiy istoricheskiy ocherk 50-letiya Kharkovskogo veterinarnogo instituta, Kharkov 1912, 8.
12. Kibkało D., Żwanko L.: Profesor Edward Ostrowski (1816–1859) – twórca weterynarii polskiej: życiorys oczami współczesnego. *Textus et Studia* 2021, 3 (27), 18–19.
13. Żwanko L., Kibkało D.: *Per aspera ad astra. Listy Leona Cienkowskiego (1822–1887)*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Toruń 2022.
14. Żwanko L., Kibkało D.: Wybitny polski naukowiec Leon Cienkowski. *Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk*, Wydawnictwo PAN. Warszawa 2021, 62, 100.
15. Żwanko L., Kibkało D., Prychodko T., Prychodko J., Borodaj I., Bezugłyj M., Szczerbak O.: Profesor Jan Gordziałkowski (1862–1944): 160-lecie urodzin jednego z najwybitniejszych polskich znawców medycyny weterynaryjnej. *Med. Weter.* 2022, 78 (4), 202–207.
16. Sobolewski J.: The history of the production and application of veterinary medications and biological preparations in Poland from the nineteenth century to 1945. *Med. Weter.* 2019, 75 (5), 318–320.
17. Tropiło J.: *Lekarze weterynarii w Powstaniu Warszawskim*. AWiR Akus, Warszawa 2015.
18. Ogonowska A.: Lucjan Dobrzański, powiatowy lekarz weterynarii. <https://garwolin.org/archiwa/20095> (dostęp 26 maja).
19. Jak Polacy Charków budowali. Część XLV. <https://kuriergalicyjski.com/jak-polacy-charkow-budowali-czesc-xmlv/> (dostęp 26 maja 2023).
20. Żwanko L., Kibkało D., Jaśkowski J., Sobolewski J.: Polscy lekarzy weterynarii – ofiary zbrodni katyńskiej: martyrologium Polskiego Cmentarza Wojennego w Charkowie. *Med. Weter.* 2023, 79 (1), 49–56.
21. Leparski A.: *Jak zbudować Polskę silną i szczęśliwą*. (Podstawy programu gospodarczego). Warszawa 1920. Konfederacja Polska.

Dr hab. Jarosław Sobolewski, prof. UMK,
e-mail: jsobolewski@umk.pl